

Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid

Versie: 2 oktober 2025

Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Doelstellingen en overtuigingen.....	4
3	Focusthema's.....	6
3.1	Gezondheid.....	7
3.2	Klimaat & milieu.....	8
4	Instrumenten.....	11
4.1	Uitsluiten.....	11
4.2	ESG-integratie.....	15
4.3	Betrokken aandeelhouderschap.....	18
4.4	Impact beleggen.....	21
5	ESG-risicobeheer.....	22
6	Verantwoording.....	24
7	Bijlage: overzicht doelstellingen, maatregelen en KPI's.....	28

1 Inleiding

Huisarts & Pensioen is het pensioenfonds van, voor en met alle huisartsen in Nederland. Wij beleggen hun geld voor het opbouwen van een goed pensioen in een leefbare wereld. Want een goed pensioen is meer dan geld alleen. Bij het beleggen van dit vermogen houden we rekening met 'dubbele materialiteit': de impact die ontwikkelingen in de wereld hebben op de waarde van onze beleggingen en hoe wij via onze beleggingen impact hebben op de wereld om ons heen. In dit beleidsdocument wordt omschreven hoe wij omgaan met de vraagstukken omtrent maatschappelijk verantwoord beleggen en op welke wijze deze worden meegenomen in het beleggingsbeleid.

Als startpunt van ons maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB-beleid) hebben wij overtuigingen en doelstellingen opgesteld die aansluiten bij de normen en waarden van onze deelnemers. Want maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) hangt hier nauw mee samen. Wat echter voor een persoon als 'verantwoordelijk' wordt ervaren hoeft niet zo te zijn voor een ander. In onze overtuigingen en doelstellingen proberen wij zo goed mogelijk alle deelnemers in het pensioenfonds te vertegenwoordigen. Hierbij gebruiken wij de uitkomsten van deelnemersonderzoeken, aangevuld met informatie vanuit de dialoog met de huisartsen in de Vergadering van Afgevaardigden en andere contactmomenten met deelnemers.

Om richting te geven aan ons beleid zijn er twee focusthema's bepaald: gezondheid en klimaat & milieu. Deze thema's kwamen als meest relevant naar voren in het deelnemersonderzoek uit 2022. Gezondheid staat als thema centraal in de dagelijkse werkzaamheden van huisartsen. Daarnaast zijn klimaatverandering en milieuvervuiling een universeel urgent probleem. CO₂ uitstoot leidt tot klimaatverandering en veranderingen in het milieu: opwarming van de aarde, extreem weer en afname van biodiversiteit. Dit heeft vervolgens grote invloed op de economie en maatschappij waarin wij leven.

Wij zetten verschillende instrumenten in om onze doelstellingen te behalen: uitsluiten, ESG-integratie, betrokken aandeelhouderschap en impact beleggen. Het is de optelsom van alle onderdelen die gezamenlijk onze visie en overtuigingen op MVB vertegenwoordigen. Wij richten ons daarbij op de grootste effecten en risico's, en accepteren dat er bij vrijwel alle MVB-instrumenten en beleggingen ook kanttekeningen te plaatsen zijn.

Dit beleid zal met enige regelmaat worden aangepast. De perceptie van 'maatschappelijk verantwoord' is constant in beweging door nieuwe informatie en ontwikkelingen. Wij proberen continu op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen, inzichten en meningen van onze deelnemers.

2 Doelstellingen en overtuigingen

Onze doelstelling als pensioenfonds is het realiseren van een eenvoudige en wendbare pensioenregeling. Deze moet passen bij de wensen en behoeften van huisartsen en rekening houden met onze impact op de maatschappij. Zo zorgen we voor een goed inkomen, voor nu en later. Om dit te realiseren beleggen wij met de ingelegde premies. In dit beleggingsbeleid is naast rendement en risico ook duurzaamheid een belangrijk component.

Het wordt steeds duidelijker dat onze huidige manier van leven niet voldoende duurzaam is en daarmee niet houdbaar op de lange termijn. Een verandering van ons gedrag is noodzakelijk. De vereiste verandering vraagt om een geleidelijke transitie en betreft een complex krachtenveld van consumenten, bedrijven en overheden. Als pensioenfonds zijn wij betrokken als belegger en geldverstrekker, met onze deelnemers, de huisartsen, als begunstigden van het vermogen. Tegelijk zijn wij met onze beleggingen ook afhankelijk van deze veranderende wereld en brengt dit risico's met zich mee. Als pensioenfonds hebben wij dus een verantwoordelijkheid om duurzaamheid te integreren in ons beleggingsbeleid.

Onze uitgangspunten voor dit beleid baseren we op de voorkeuren van huisartsen. Wij zoeken actief de dialoog op met onze deelnemers en nemen hun wensen en waarden mee in de beleidsontwikkeling. In ons meest recente deelnemersonderzoek hebben huisartsen aangegeven dat een 'goed' pensioen zowel financieel als maatschappelijk betreft. Wij zijn ervan overtuigd dat het mogelijk is dit te realiseren.

Naast deze hoofddoelstelling hanteren wij daarom twee uitgangspunten als startpunt van ons MVB-beleid. Deze sluiten aan bij de normen en waarden van het beroep als huisarts en bij de principes van een verantwoord bestuur van een pensioenfonds. Deze uitgangspunten hebben wij weer verder uitgewerkt in specifieke MVB-doelstellingen voor onze portefeuille.

MVB-uitgangspunten:

- Richt geen schade aan
- Help mensen en draag bij aan de maatschappij

MVB-doelstellingen voor de portefeuille:

- Het voorkomen en mitigeren van negatieve impact
- Het stimuleren van maatschappelijke verbeteringen
- Het bereiken van positieve impact

Deze doelstellingen zijn tweeledig: het gaat hier om de impact op de maatschappij door onze beleggingen, maar ook om de impact van de maatschappelijke veranderingen en risico's op de waarde van onze portefeuille.

Duurzaamheid is ook onderdeel van onze algemene beleggingsfilosofie. Wij hanteren vijf beleggingsovertuigingen om de belangrijkste beleggingskeuzes voor het pensioenfonds vorm te geven. Twee daarvan zijn in het bijzonder relevant voor het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid: Huisarts & Pensioen belegt voor de lange termijn en Huisarts & Pensioen belegt duurzaam. Overigens blijven ook de algemene overtuigingen en uitgangspunten voor ons beleggingsbeleid van toepassing. Zoals het nemen van moeilijke besluiten vooraf en het bepalen van onze koers los van emoties en de waan van de dag, maar met een consistent beleid op basis van objectieve criteria en verantwoording achteraf.

Beleggingsovertuiging: Huisarts & Pensioen belegt voor de lange termijn

Wij zijn ervan overtuigd dat een lange termijn beleggingshorizon voordelen biedt. Deze maakt het mogelijk te kiezen voor beleggingscategorieën en beheerconstructies die voor andere beleggers minder toegankelijk zijn, en zo een beter pensioenresultaat te bereiken.

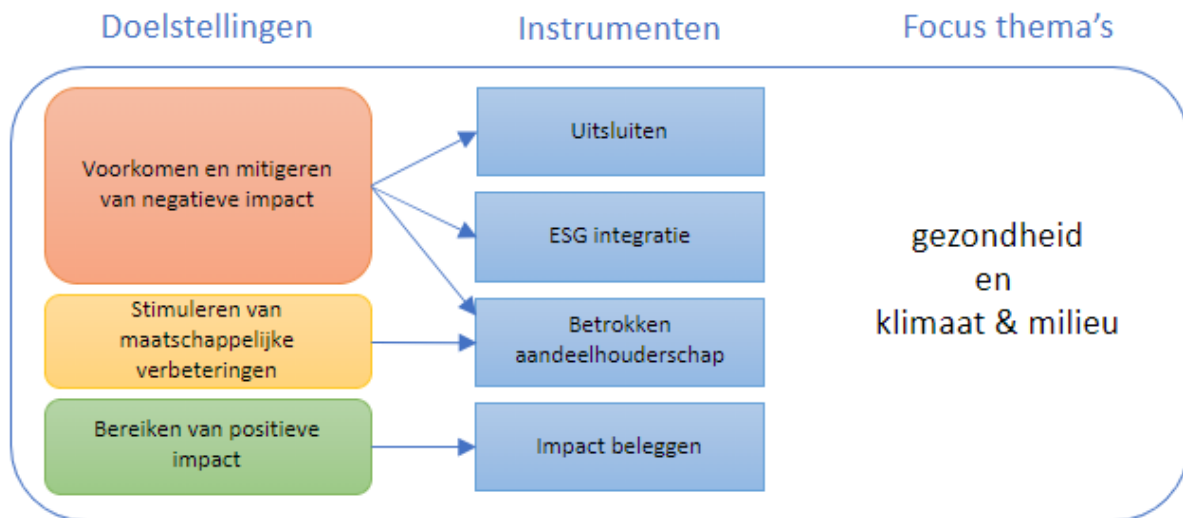
Het beleggen voor de lange termijn zien wij als een belangrijk onderdeel van maatschappelijk verantwoord beleggen. In ons beleggingsbeleid streven wij naar lange termijn waardecreatie, zowel financieel als maatschappelijk. Wij zijn ervan overtuigd dat op de lange termijn, beleggingen die relevant zijn voor de maatschappij, financieel ook beter presenteren. Daarmee geloven we in de samenhang tussen maatschappelijke en financiële waardecreatie.

Beleggen voor de lange termijn betekent voor ons ook dat we niet van slag raken bij een korte termijn verandering in waarde. Met lange termijn waardecreatie houden we rekening met zowel financiële als maatschappelijke risico's en anticiperen we op lange termijn maatschappelijke veranderingen of transities. Daarbij kijken we niet alleen naar de risico's voor de portefeuille maar ook naar de daadwerkelijke impact van de beleggingen op de wereld om ons heen. Door voor de lange termijn te investeren kunnen we daarnaast beter onze invloed aanwenden om bedrijven te bewegen richting financiële waardecreatie zonder afbreuk te doen aan de maatschappij.

Beleggingsovertuiging: Huisarts & Pensioen belegt duurzaam

Wij zijn ervan overtuigd dat een goed pensioen kan worden behaald op een maatschappelijk verantwoorde manier. Ons beleggingsbeleid moet passen bij de maatschappelijke voorkeuren van onze deelnemers. We creëren op lange termijn waarde voor onze deelnemers en de maatschappij. Bij elke beleggingsbeslissing maken we een integrale afweging tussen maatschappelijke waarde, risico, rendement en kosten.

Duurzaamheid is een onderdeel van elke beleggingsbeslissing. Het biedt kansen voor onze beleggingen maar brengt ook risico's met zich mee. Bij elke beslissing beoordelen we hoe we maatschappelijk verantwoorde keuzes kunnen integreren, zonder het verwachte risico en rendement profiel van de portefeuille aan te tasten. We willen altijd blijven voldoen aan de hoofddoelstelling van het fonds: het leveren van een goed inkomen, nu en later. Alleen de principiële keuze om bedrijven, landen of branches uit te sluiten van belegging, kan invloed hebben op het risico en rendement van de portefeuille.

We hebben twee focusthema's gekozen om binnen ons beleid zoveel mogelijk aan te sluiten bij de voorkeuren van huisartsen: gezondheid en klimaat & milieu. Via verschillende instrumenten kan duurzaamheid worden geïntegreerd in het beleggingsproces: uitsluiten, ESG-integratie, betrokken aandeelhouderschap en impact beleggen.

3 Focusthema's

Gezondheid en klimaat & milieu zijn de focusthema's binnen ons MVB-beleid. Het formuleren van deze focusgebieden helpt ons om in ons beleid gericht rekening te houden de grootste maatschappelijke uitdagingen. Het gaat dan om het voorkomen van een negatieve impact via onze beleggingen, maar ook om het aanwenden van onze invloed voor het verminderen van deze uitdagingen en het bereiken van een positieve impact binnen deze thema's. Via onze investeringen hebben wij indirect invloed op deze onderwerpen. Daarnaast hebben de risico's die met deze onderwerpen samenhangen en de toenemende wet- en regelgeving, weer invloed op de waarde van onze beleggingen.

Omdat deze thema's vrij omvangrijk zijn hebben wij deelthema's vastgesteld. De thema's gezondheid en klimaat & milieu zijn nauw aan elkaar verbonden, wat ook leidt tot enige overlap tussen de verschillende deelthema's.

Naast deze focusthema's houden we ook rekening met sociale en governance aspecten binnen ons beleggingsbeleid. Het gaat dan om het voorkomen of mitigeren van schendingen op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. Maar wij kijken ook naar de risico's en kansen voor onze investeringen die met deze onderwerpen samenhangen. Het gaat dan om de mate waarin een bedrijf goed ondernemingsbestuur toepast en rekening houdt met haar werknemers en de samenleving.

3.1 Gezondheid

Er spelen grote gezondheidsproblemen in de huidige maatschappij, zoals overgewicht, psychische problematiek en verslaving. Een goede toegang tot zorg en preventie via bijvoorbeeld gezonde voeding en voldoende beweging kunnen hierin een groot verschil maken.

Daarnaast leidt verslechtering van klimaat en milieu tot een verslechterde leefbaarheid met een directe invloed op de gezondheid van mensen. Luchtvervuiling leidt tot meer astma en longziekten. Hogere temperaturen en vochtigheid kunnen de verspreiding van bepaalde ziektes bevorderen, zoals de ziekte van Lyme. Extreme weersomstandigheden kunnen weer leiden tot uitdroging, hitteberoerte, infecties en psychologische stress. Ook hier is een goede toegang tot zorg en preventie van groot belang.

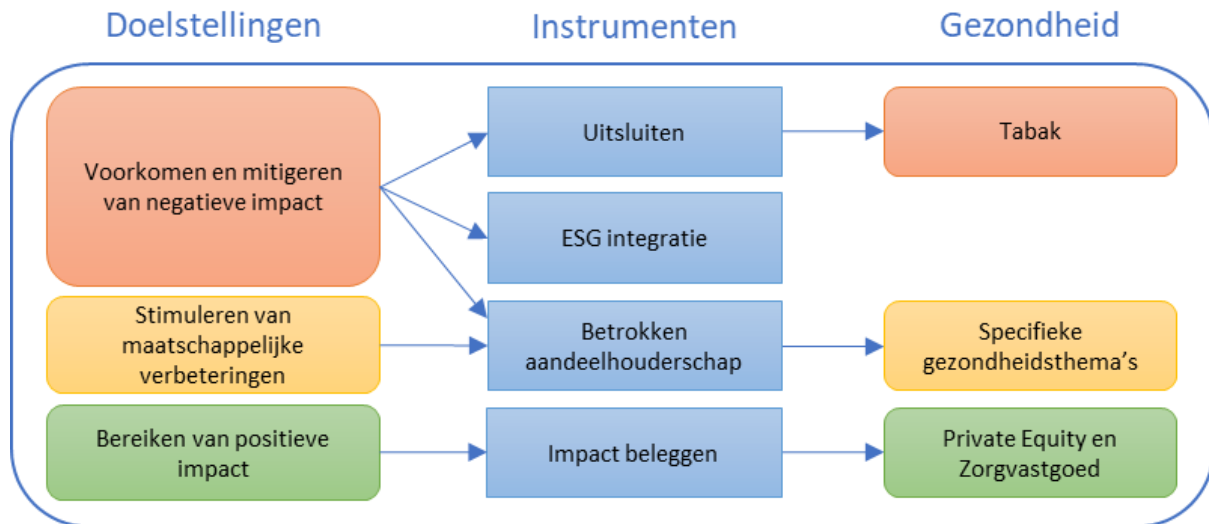
Gezondheid is daarmee heel bepalend voor de maatschappij van de toekomst. Via onze investeringen moeten we rekening houden met bepaalde risico's die hiermee samenhangen, willen we juist inspelen op bepaalde trends en kansen, maar ook met onze investeringen bijdragen aan een gezondere leefomgeving.

Deelthema's

Wij hebben binnen het thema gezondheid vier deelthema's geïdentificeerd:

- **Deelthema 1: Toegang tot gezondheidszorg.** Huisartsen weten vanuit hun maatschappelijke rol als geen ander hoe belangrijk kwalitatief hoogwaardige zorg is voor de gezondheid van mensen. Ieder individu heeft recht op toegang tot hoogwaardige en betaalbare zorgdienstverlening.
- **Deelthema 2: Lichamelijk en geestelijk welbevinden door gezonde voeding.** Wereldwijd worden veel mensen bedreigd door honger en ondervoeding, voornamelijk in ontwikkelingslanden. Maar ook in Nederland en andere ontwikkelde landen is voeding een relevant onderwerp. Voeding is nog te vaak ongezond en van slechte kwaliteit, er is weinig afwisseling in het voedingspatroon en er is sprake van veel voedselverspilling.
- **Deelthema 3: Toegang tot schoon water.** De toegang tot en kwaliteit van water zijn zeer belangrijk voor de gezondheid van mensen; vooral in ontwikkelingslanden sterven mensen door te weinig of een slechte kwaliteit van water. Tegelijk is ook in ontwikkelde landen de beschikbaarheid van schoon drinkwater niet oneindig. Door bevolkingsgroei en toenemende consumptie zal de vraag naar water de komende jaren alleen maar stijgen. Daarom is het van belang dat er stappen worden gezet in de kwaliteit en de efficiënte verwerking van water.
- **Deelthema 4: Preventie en verslaving.** Via preventie kan veel zorg en leed worden voorkomen en de gezondheidszorg betaalbaar worden gehouden. Daarnaast hebben verslavingen in alle aspecten een groot negatief effect op de gezondheid van mensen, hun geestelijk welbevinden en de samenleving.

Toepassing in het beleid

Wij hanteren een uitsluitingsbeleid van bedrijven en overheden waar wij bij voorbaat niet in willen beleggen. De geproduceerde producten of gehanteerde werkwijzen zijn in strijd met ons uitgangspunt van het voorkomen van negatieve impact op gezondheid en worden niet acceptabel gevonden. Binnen dit thema wordt om deze reden bijvoorbeeld de sector tabak uitgesloten. Onder tabak verstaan we alle tabaksproducten zoals sigaretten, sigaren, snuiftabak, pijptabak en e-sigaretten. Ondernemingen worden uitgesloten zodra er omzet afkomstig is uit tabak-gerelateerde activiteiten; zowel productie, distributie, verkoop als marketing of promotieactiviteiten van tabak.

Daarnaast wordt er vanuit ons programma voor betrokken aandeelhouderschap aandacht gegeven aan het thema gezondheid. Dit betekent dat we proactief het gesprek aangaan met bedrijven om risico's binnen het gezondheidsthema aan te kaarten, waar mogelijk te verminderen en duurzaam gedrag te stimuleren.

Binnen dit thema hebben we ook impact beleggingen. Dit is het eerder genoemde private equity fonds dat ook investeert in bedrijven met producten of diensten die zich richten op welzijn, preventie en een gezonde leefomgeving. Daarnaast investeren wij in een zorgvastgoedfonds. Dit fonds met zorgvastgoed belegt in eerstelijnszorgcentra, beschermd-wonen-accommodaties en verpleeghuizen. Met deze beleggingen dragen wij bij aan de realisatie van voldoende aanbod van hoogwaardige, duurzame en betaalbare zorghuisvesting.

3.2 *Klimaat & milieu*

Klimaatverandering is een universeel urgent probleem. Door de toename van broeikasgassen zoals CO₂ in de atmosfeer, stijgt de temperatuur en verandert het klimaat. Dit leidt tot veranderingen in het milieu: opwarming van de aarde, extreem weer en afname van biodiversiteit. Dit heeft vervolgens grote invloed op de economie en maatschappij waarin wij leven. Verminderde

beschikbaarheid van drinkwater bijvoorbeeld, beperktere landbouwmogelijkheden en kansen op bosbranden en overstromingen. Hierdoor verslechtert weer de leefbaarheid en mogelijkheden voor voedselvoorziening.

Dit raakt ons allemaal. Wij moeten allemaal rekening houden met hoe de maatschappij eruit komt te zien in de toekomst. Via onze beleggingen willen wij helpen om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Ook zien we dat klimaat en milieuverandering bepaalde sectoren harder raakt dan andere, terwijl tegelijkertijd de energietransitie weer kansen biedt. Via de verschillende instrumenten en met een extra klimaatdoelstelling proberen wij hierop in te spelen.

Deelthema's

Binnen het thema klimaat hebben wij vier deelthema's bepaald:

- **Deelthema 5: Duurzame energie en het beperken van klimaatverandering.** Voor het tegengaan de opwarming van de aarde moet de CO₂ uitstoot worden beperkt. Dit betekent het afbouwen van het gebruik van conventionele energiebronnen en een ordelijke transitie naar alternatieve energie.
- **Deelthema 6: Biodiversiteit.** Een verlies van biodiversiteit heeft grote gevolgen voor het ecosysteem en daarmee het klimaat en onze maatschappij. Zo leidt ontbossing en erosie tot verlies aan natuur en vruchtbare grond voor landbouw maar ook tot een vermindering in CO₂-opname.
- **Deelthema 7: Duurzame infrastructuur.** Door de toenemende wereldbevolking neemt het belang van een duurzame infrastructuur toe. Technologische ontwikkelingen en innovatie dragen bij aan betaalbaarheid, toegang, een verbeterde energie efficiëntie en uiteindelijk duurzamere economische groei. Daarnaast is voldoende infrastructuur voor duurzame energie essentieel voor de benodigde energietransitie.
- **Deelthema 8: Recycling en afvalverwerking.** Het wereldwijde consumptiepatroon kan niet met de huidige bevolkingsgroei worden doorgezet. Er wordt te weinig rekening gehouden met de impact op het klimaat. Er zullen daarom verbeterlagen doorgevoerd moeten worden in de circulariteit van de economie en in de efficiëntie en duurzaamheid van productieprocessen.

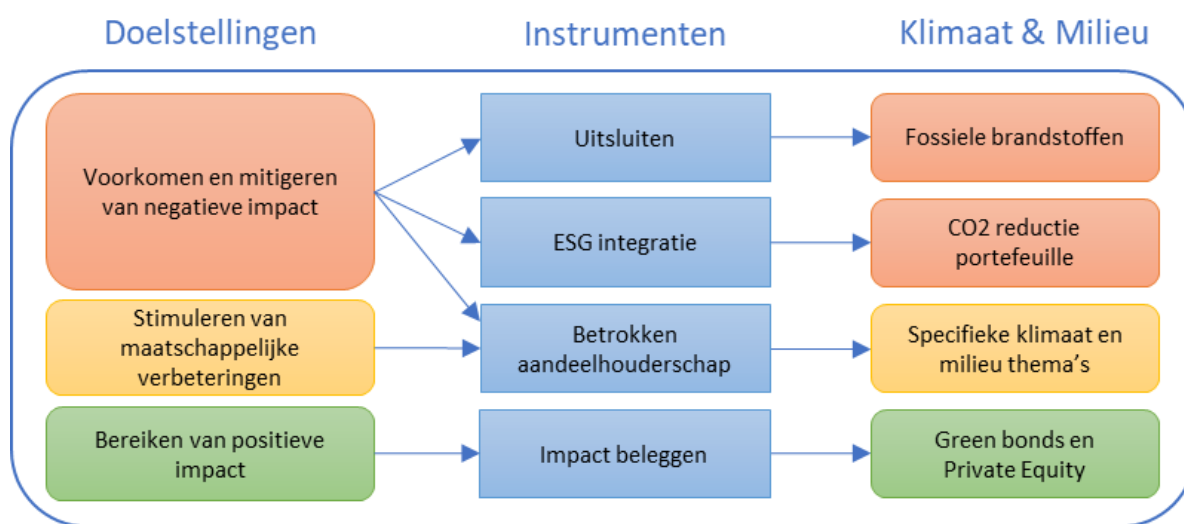
Klimaatdoelstellingen

Wij zijn ons bewust van onze verantwoordelijkheid en onze invloed op het klimaatprobleem via de bedrijven waarin wordt belegd. Daarom hebben wij ons gecommitteerd aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs en willen wij bijdragen aan een verantwoorde en geleidelijke klimaattransitie. Dit betekent voor ons een transitie naar een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille per 2050. Als tussentijds doel hebben wij ons gecommitteerd om 50% CO₂ reductie te behalen in 2030 ten opzichte van 2019. Om dit doel te behalen, is er voor de portefeuille een pad bepaald van 7% CO₂-reductie per jaar, om zo op 50% reductie in 2030 uit te komen.

Deze doelstellingen gelden voor alle categorieën waar dit kan worden gemeten. Per beleggingscategorie wordt bekeken hoe aan deze doelstelling kan worden voldaan. Daarover maken we ook afspraken met de vermogensbeheerders. We willen zoveel mogelijk bedrijven

selecteren die in lijn handelen met het Klimaatakkoord van Parijs en een klimaatstrategie hanteren die leidt tot een afname van broeikasgasemissies. Daarnaast zetten we stemmen en engagement in om bedrijven te stimuleren om meer werk te maken van hun transitie naar een klimaatneutrale economie.

Toepassing in het beleid

Binnen ons uitsluitingsbeleid worden fossiele brandstofproducenten uitgesloten vanwege de grote negatieve impact van het gebruik van fossiele brandstoffen op het klimaat. Wij zijn van mening dat er op de lange termijn geen plaats meer is voor de productie van fossiele brandstoffen.

Wij gebruiken betrokken aandeelhouderschap om de ondernemingen waar wel in wordt belegd te bewegen tot duurzamer gedrag. Klimaat en milieu en de onderliggende deelthema's zoals de vereiste klimaattransitie krijgen extra aandacht.

Bij het beleggen in obligaties kan worden gekozen voor green bonds. Dit zijn obligaties waarvan de opbrengst wordt geïnvesteerd in projecten met een klimaat- of milieudoelstelling. Voorbeelden hiervan zijn het verduurzamen van een wagenpark of het opzetten van een windmolenproject. Bij gelijke voorwaarden geven wij de voorkeur aan deze green bonds, mits de doelstellingen aansluiten bij onze thema keuze. Er wordt geen minimale allocatie-doelstelling voor green bonds gehanteerd. Impact beleggingen zijn beleggingen die naast een financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke impact doelstelling hebben. Wij investeren via een private equity fonds in niet-beursgenoteerde aandelen van bedrijven met een meetbare positief impact. Dit zijn bedrijven die helpen CO₂ te verminderen en de gevolgen van klimaatverandering te beperken, zich binnen het thema gezondheid richten op welzijn, preventie en een gezonde leefomgeving of bijdragen aan natuurbehoud en biodiversiteit.

Klimaat- & milieurisico's in de portefeuille

Hoe wij beleggen heeft indirect invloed op het klimaat en het milieu, maar klimaat of milieuverandering zorgt ook voor risico's in de beleggingsportefeuille. Deze risico's worden onderverdeeld in fysieke risico's en transitierisico's.

Fysieke risico's omvatten risico's die direct geassocieerd worden met klimaatverandering zelf. Bijvoorbeeld de risico's op overstromingen en waterschaarste, die vervolgens een negatieve impact hebben op de waarde van bedrijven, vastgoed of infrastructuur.

Transitierisico's zijn risico's die voortvloeien uit de transitie naar een klimaatneutrale economie. Voorbeelden van deze transitierisico's zijn milieubelasting, een verandering in consumentenvraag of stranded assets: fossiele energiereserves die wel zijn gewaardeerd maar nooit zullen worden gebruikt. Deze risico's kunnen invloed hebben op de waarde van de beleggingen wanneer bedrijven hier onvoldoende op zijn voorbereid.

Wij houden hier rekening mee door middel van ESG-integratie. Dit betekent dat bij de selectie van de beleggingen ook wordt gekeken naar de onderwerpen milieu (E), maatschappij (S) en goed ondernemingsbestuur (G). Daarnaast hanteren wij een speciaal ESG-risico beheerproces. In dit proces worden de grootste ESG risico's binnen onze beleggingen en de effectiviteit van het risicobeheer in kaart gebracht, waarbij wordt gekeken naar de mogelijke consequenties hiervan voor de financiële positie van het pensioenfonds en de mogelijke impact op de maatschappij.

Verder houden wij rekening met klimaatscenario's bij het bepalen van de strategische asset-allocatie. Dit zijn toekomstscenario's waarin specifiek gekeken wordt naar de klimaatrisico's, om zo inzichtelijk te maken wat de impact hiervan zou kunnen zijn op de waarde van de portefeuille gegeven een bepaalde samenstelling. Deze scenario's zijn onderdeel van de jaarlijkse scenarioanalyse waarmee de strategische asset allocatie wordt bepaald.

4 Instrumenten

Om onze MVB-doelstellingen te bereiken worden verschillende instrumenten ingezet: uitsluiten, ESG-integratie, betrokken aandeelhouderschap en impact beleggen. Hieronder leggen wij uit wat deze instrumenten precies inhouden, hoe deze worden toegepast in het beleggingsportefeuille en welke maatstaven we hanteren om de voortgang te meten en daarover te rapporteren in ons MVB jaarverslag.

4.1 Uitsluiten

Om invulling te geven aan de doelstelling voor het voorkomen en mitigeren van negatieve impact, worden sommige landen en bedrijven uitgesloten. Bepaalde producten, diensten of handelingen en gedrag vinden wij niet acceptabel. Ze dragen bijvoorbeeld negatief bij aan het thema gezondheid of klimaat & milieu, zonder dat er nog enige positieve verandering wordt verwacht. Wanneer een

onderneming betrokken is bij een controversieel product en dit een kernactiviteit is van de onderneming, is een beleid gericht op dialoog niet reëel. Bepaalde bedrijven en aan overheden gelieerde instellingen worden daarom bij voorbaat uitgesloten van belegging. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen schenden rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie, worden uitgesloten als dialoog geen resultaten oplevert. Op onze website publiceren wij een lijst van alle uitgesloten bedrijven en landen.

Fossiele brandstoffen

Wij beleggen niet in ondernemingen met meer dan 1% omzet uit fossiele brandstofproductie, tenzij er geloofwaardige stappen worden gezet in de energietransitie. Om in aanmerking te komen voor uitzondering moeten ondernemingen voldoen aan 1 van de 4 onderstaande criteria:

1. Significante investeringen in de ontwikkeling van hernieuwbare energie:
 - >15% van de totale Capex t/m 2025
 - >30% van de totale Capex vanaf 2026
 - >50% van de totale Capex vanaf 2030
2. Op basis van de bedrijfsstrategie in lijn handelen met een opwarmingsscenario van 2 graden of minder
3. Op basis van de beleid en de verwachte uitstoot een geloofwaardige transitie doormaken in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs
4. Gedegen voortgang laten zien in dialoog. Hierbij spelen de volgende factoren een rol:
 - of een onderneming openstaat voor een constructieve dialoog;
 - of het realistisch is dat een onderneming o.b.v. het huidige bedrijfsmodel een rol van betekenis kan spelen in de energietransitie en potentieel bestaansrecht heeft in een CO₂-arme economie;
 - de dialoog moet daadwerkelijk gericht zijn op het voldoen aan uitzonderingscriteria 1 t/m 3 zoals hierboven beschreven.

Er wordt géén uitzondering gemaakt voor ondernemingen die omzet behalen uit onconventioneel gewonnen fossiele brandstoffen. Deze ondernemingen worden altijd uitgesloten vanaf een omzet van meer dan 1% uit:

- Thermische steenkool - inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen. Hieronder vallen ook ondernemingen die omzet halen uit de elektriciteitsopwekking uit kolen. Deze worden uitgesloten vanaf een omzet van 5%.
- Teerzanden - het extraheren van bitumen uit teerzanden voor de verwerking tot olieproducten
- Schalieolie en -gas
- Arctische olie en gas

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in fossiele brandstofproductie	% beleggingen in ondernemingen met omzet uit fossiele brandstofproductie (>1% omzetgrens)	0%

Tabak

Ondernemingen met enige omzet (>0%) gerelateerd aan tabaksgoederen worden uitgesloten. Het gaat hierbij om tabaksproducten en tabak gerelateerde activiteiten. Dit omvat:

- Productie van tabaksproducten: sigaretten, sigaren, snuiftabak en pijptabak en e-sigaretten
- Distributie en verkoop van deze tabaksproducten, via detailhandel, groothandel of supermarkten
- Diensten gerelateerd aan deze tabaksproducten zoals marketing en promotie (hieronder vallen ook reclame- en mediabedrijven) en toeleveranciers voor de tabaksindustrie.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in activiteiten gerelateerd aan tabaksgoederen	% beleggingen in ondernemingen met omzet gerelateerd aan tabaksgoederen (>0% omzetgrens)	0%

Controversiële wapens

Ondernemingen worden uitgesloten indien zij betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Betrokkenheid wordt niet gerelateerd aan een bepaald percentage van de omzet. Onder controversiële wapens wordt verstaan:

- Biologische en chemische wapens
- Clustermunitie
- Anti-persoonsmijnen
- Verarmd uranium munitie
- Witte fosfor wapens
- Kernwapens

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in de productie van controversiële wapens	% beleggen in ondernemingen met betrokkenheid bij de productie van controversiële wapens	0%

Wapens voor de consumentenmarkt

Ondernemingen betrokken bij het produceren, handelen en distribueren van wapens voor de consumentenmarkt worden uitgesloten. Bij directe betrokkenheid wordt een onderneming uitgesloten en wordt er niet gerelateerd aan een bepaald percentage van de omzet.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in de productie van wapens voor de consumentenmarkt	% beleggen in ondernemingen met betrokkenheid bij de productie van wapens voor de consumentenmarkt	0%

Schenders van internationale normen

Ondernemingen worden uitgesloten van belegging als zij aantoonbaar en structureel internationale normen schenden ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen en geen maatregelen nemen. Het gaat om internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten,

arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Wanneer ondernemingen handelen in strijd met internationale normen zal als eerste via dialoog worden geprobeerd de onderneming tot verandering en/of herstel te bewegen. Zie ook betrokken aandeelhouderschap. Bedrijven die niet open staan voor dialoog worden uitgesloten. Bedrijven die wel maatregelen nemen maar onvoldoende, worden na 2 jaar ook uitgesloten. De internationale normen die hierbij worden gehanteerd zijn de VN Global Compact principes, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in ondernemingen die betrokken zijn bij normschendingen en geen maatregelen nemen	Aantal ondernemingen in de portefeuille die internationale normen schenden en geen maatregelen nemen	0

Controversiële landen

Wij sluiten staatsleningen en staatsgerelateerde bedrijven (>50% in staatseigendom) uit van belegging op basis van sancties en/of embargo van de Verenigde Naties tegen de betrokken overheid. Het gaat hierbij om VN Sancties die:

- betrekking hebben op schendingen van door Nederland ondertekende internationale verdragen of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van internationale organisaties
- gericht zijn tegen de regering van het land zelf of de huidige machthebbers
- betrekking hebben op schendingen van internationale verdragen of algemeen geaccepteerde normen van één of meerdere van de volgende categorieën:
 - o Non-proliferatieverdrag tegen verspreiding van kernwapens
 - o Mensenrechtenschendingen
 - o Misdrijven tegen de menselijkheid
 - o Schending van de democratie
 - o Wapen- en/of handelsembargo's

Daarnaast gebruiken wij de Global Compact Principles als leidraad voor het beoordelen van landen op het gebied van Mensenrechten, Arbeidsrechten & Corruptie. Hiervoor leunen we op onderzoeksresultaten van de volgende drie instituten:

- Freedom House, voor het beoordelen van de mensenrechten in het desbetreffende land. Landen met een vrijheidsrating van 6 (niet-vrij) worden uitgesloten.
- ITUC, voor het bepalen van de arbeidsnormen binnen een land. Landen met de classificatie 'Geen garantie van rechten vanwege de ineenstorting van de rechtstaat' worden uitgesloten.
- Transparency International, voor het bepalen van de mate van corruptie. Landen met de classificatie 'Zeer corrupt' worden uitgesloten.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Uitsluiten - niet investeren in controversieel aangemerkte landen	% beleggen in staatsobligaties of staatsbedrijven (>50% eigendom) van controversieel aangemerkte landen	0%

4.2 ESG-integratie

ESG staat voor Environmental, Social and Governance, ofwel milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. ESG-integratie wil zeggen dat ESG-criteria worden toegepast in het beleid van het pensioenfonds en in de investeringsbeslissingen. Hiermee willen wij voldoen aan de eerste doelstelling: het voorkomen en mitigeren van negatieve impact. Het gaat dan om negatieve impact op de maatschappij, maar ook om de impact van maatschappelijke risico's en ontwikkelingen op de waarde van de beleggingsportefeuille (dubbele materialiteit). De manier waarop dit kan worden toegepast verschilt per beleggingscategorie.

Wij hebben één maatregel vastgesteld voor de totale portefeuille: een CO₂ voetafdruk in lijn met het akkoord van Parijs. Dit betekent voor onze portefeuille een 50% reductie in 2030 ten opzichte van 2019 en klimaatneutraal in 2050. Om dit te behalen hebben we aparte doelstellingen per beleggingscategorie, afhankelijk van het type investeringen en meetbaarheid van CO₂.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - Co2 voetafdruk van de portefeuille in lijn met Parijs akkoord	Verschillend per beleggingscategorie	Klimaatneutraal per 2050 en 50% reductie per 2030

Liquide portefeuille

Binnen de liquide beleggingsportefeuille zitten alle beleggingen met een beursnotering. Binnen deze portefeuille hanteren wij een verschillend ESG integratiebeleid per instrument of categorie.

Aandelen

Binnen de aandelenportefeuille investeren we via een lange termijn waarde strategie. Dit betekent dat we in een select aantal bedrijven investeren die financieel aantrekkelijk zijn, maatschappelijk relevant zijn en dit naar verwachting ook blijven. Voor ESG-integratie betekent dit dat bedrijven worden beoordeeld op de duurzaamheid van hun bedrijfsvoering aan de hand van een ESG scorecard. Daarnaast wordt gekeken naar de toegevoegde waarde voor de maatschappij van de geproduceerde producten en diensten. Dit noemen we positieve bijdrage. In tegenstelling tot impact beleggingen mag deze bijdrage ook onbedoeld tot stand komen, zonder vooraf bepaalde doelstellingen.

Om te bepalen welke bedrijven worden opgenomen in de portefeuille vindt er een integrale beoordeling plaats op basis van al deze onderdelen, financieel en maatschappelijk. Wij hebben hierbij de overtuiging dat de maatschappelijke relevantie van bedrijven ook kan bijdragen aan het

lange termijn financiële resultaat. Voor de aandelenportefeuille geldt daarnaast de 7% CO₂ reductie doelstelling per jaar en 50% reductie ten opzichte van 2019.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - toepassen lange termijn waarde strategie	ESG scorecard Positieve bijdrage producten en diensten	Geen doelwaarde maar een integrale afweging per bedrijf	Aandelen
	ESG integratie - CO ₂ voetafdruk in lijn met Parijs	CO ₂ /EVIC	7% reductie per jaar 50% reductie in 2030 tov 2019 Klimaatneutraal in 2050	

Bedrijfsobligaties

Binnen de categorie bedrijfsobligaties hanteren we een beleid voor ESG-integratie op basis van best-in-class. Alleen bedrijven die het beste binnen hun sector presteren op het gebied van ESG worden opgenomen in de portefeuille. Door alleen in de best presterende bedrijven te beleggen mitigeren we ESG-risico's. Voor het bepalen van de ESG-scores maken we gebruik van de externe dataleverancier MSCI ESG. MSCI ESG onderzoekt het beleid en de strategie van ondernemingen op een groot aantal onderwerpen en vat dit samen in een ESG-score per bedrijf. Er wordt alleen belegd in de 30% best presterende bedrijven. Daarnaast geldt voor deze categorie een 7% CO₂ reductie doelstelling per jaar om uit te komen op 50% reductie in 2030 ten opzichte van 2019.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - toepassen ESG best-in-class beleid	ESG score	30% best scorende bedrijven
	ESG integratie - CO ₂ voetafdruk in lijn met Parijs	CO ₂ /EVIC	7% reductie per jaar 50% reductie in 2030 tov 2019 Klimaatneutraal in 2050

Staatsobligaties

Voor investeringen in staatsobligaties wordt geen ESG-integratie toegepast, naast het niet investeren in controversieel aangemerkte landen binnen het uitsluitingsbeleid. Door gebrek aan bruikbare data kan er ook nog niet op CO₂ reductie worden gestuurd en zijn er nog geen meetmaatstaven vastgesteld.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - Co ₂ voetafdruk van de portefeuille in lijn met Parijs akkoord	Niet vastgesteld in verband met beperkte databeschikbaarheid	Klimaatneutraal per 2050 en 50% reductie per 2030 tov 2019

Illiquide portefeuille

Binnen de illiquide portefeuille zitten alle onderhandse investeringen zonder beursnotering. Voor de integratie van ESG-criteria bij de illiquide beleggingscategorieën worden afspraken gemaakt met de verschillende vermogensbeheerders van de beleggingen. In alle categorieën moeten ESG-criteria worden meegenomen in het selectieproces, waarbij de gehanteerde meetwaarden verschillen per categorie.

Vastgoed en infrastructuur

Bij vastgoed en infrastructuur willen wij dat ESG-integratie wordt toegepast in het selectieproces. Voor beide beleggingscategorieën is GRESB een belangrijke duurzaamheidsmaatstaf. GRESB staat voor Global Real Estate Sustainability Benchmark. Dit is een onafhankelijke instantie die wereldwijd vastgoed en infrastructuurfondsen en portefeuilles screent op ESG-criteria en voor deze categorieën referentiemaatstaven (benchmarks) opstelt. Omdat vastgoed en infrastructuur fysieke objecten betreffen zijn naast transitierisico's ook vooral fysieke klimaatrisico's een belangrijk onderdeel van ESG integratie. Het is aan de beheerder van de portefeuille om een integrale afweging te maken van deze ESG maatstaven in het selectiebeleid voor de investeringen. Nog niet voor alle investeringen is betrouwbare CO₂ data beschikbaar. Daarom meten we bij deze categorieën het percentage van de investeringen met transitieplannen in lijn met Parijs. Met de vermogensbeheerders maken we individuele afspraken voor tussentijdse doelstellingen om zorg te dragen voor een klimaat neutrale portefeuille per 2050.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - toepassen ESG integratie binnen selectiebeleid	GRESB Fysieke klimaatrisico's Transitierisico's	Geen doelwaarde, integrale afweging per investering
	ESG integratie - CO ₂ voetafdruk in lijn met Parijs	% investeringen met transitieplannen in lijn met Parijs	100% per 2050 plus tussentijdse doelstellingen

Hypotheeken

De mogelijkheden voor ESG integratie bij hypotheeken is beperkt. Data is vaak maar deels beschikbaar en als belegger kunnen we weinig invloed uitoefenen op de duurzaamheid van de woningen. Wel kan een hypotheekverstrekker verduurzaming van de woning stimuleren. Al is onze invloed klein, ook voor de investeringen in hypotheeken willen we aansluiten bij het Parijs akkoord en toewerken naar een CO₂ neutrale portefeuille per 2050. De tussentijdse doelstellingen en meetmaatstaven voor het bepalen van de CO₂ voetafdruk worden afgestemd in samenspraak met de portefeuillebeheerder.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - CO ₂ voetafdruk in lijn met Parijs	Af te stemmen met de manager	Klimaatneutraal per 2050 plus tussentijdse doelstellingen

Niet-beursgenoteerde bedrijfsleningen

Ook bij niet-beursgenoteerde bedrijfsleningen moet ESG integratie worden toegepast in het selectieproces en worden voldaan aan het Parijs akkoord. Door de beperktere databeschikbaarheid zijn er echter nog geen definitieve meetmaatstaven of tussentijdse doeltellingen vastgesteld.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - toepassen ESG integratie binnen selectiebeleid	ESG score	Geen doelwaarde maar integrale afweging per bedrijf
	ESG integratie - CO ₂ voetafdruk in lijn met Parijs	Niet vastgesteld in verband met beperkte databeschikbaarheid	Klimaatneutraal per 2050 plus tussentijdse doelstellingen

ESG-integratie in ons uitbestedingsproces

ESG-criteria worden ook meegenomen in het selectie- en monitoringproces voor vermogensbeheerders en andere uitbestedingsrelaties. Deze niet-financiële criteria worden opgenomen in de afgesloten (vermogensbeheer)overeenkomsten. Een specifieke vereiste aan vermogensbeheerrelaties is dat ze ESG-variabelen een integraal onderdeel laten zijn van het beleggingsproces. Daarnaast worden onderstaande minimale vereisten gesteld:

- PRI-ondertekenaar
- Voldoen aan de minimale MVB-vereisten vanuit wet- en regelgeving
- Ondersteunen van onze specifieke MVB-vereisten
- Aanwezigheid van methodiek voor vaststelling duurzaamheidsscore en (potentiële) negatieve impact van de beleggingen, inclusief het betrekken van de relevante stakeholders
- Signalering, prioritering en het betrekken van relevante stakeholders van/bij (potentiële) negatieve impact van activiteiten in de beleggingsportefeuille
- Betrokkenheid en aansluiting bij sector brede duurzaamheidsinitiatieven (bijvoorbeeld PRI, OESO-richtlijnen en de UNGP's)
- Rapportage op ESG/duurzaamheidsaspecten (op basis van bijvoorbeeld betrokken aandeelhouderschap activiteiten, IMVB-Convenant, SFDR en Taxonomie)
- Hanteren van lang termijn waard creatie als leidend principe
- Aanwezigheid van beleid/methodes inzake omgang met klimaatverandering en transitierisico's binnen het beleggingsproces

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	ESG integratie - toepassing ESG integratie bij selectie en monitoring van uitbestedingsrelaties	Percentage uitbestedingsrelaties die voldoen aan de minimale vereisten	100%

4.3 *Betrokken aandeelhouderschap*

Het beleid op betrokken aandeelhouderschap bevat twee onderdelen: dialoog en stemmen. Door dialoog te voeren stimuleren we bedrijven om ESG-risico's te bewaken, de negatieve impact ervan te beperken en kansen te benutten. Het gaat daarbij zowel om risico's die financieel relevant zijn voor de onderneming als om duurzaamheidsrisico's voor de maatschappij.

Dialoog

Met ons dialoogen programma willen we bijdragen aan de eerste twee MVB-doelstellingen van de portefeuille: het voorkomen en mitigeren van negatieve impact en het stimuleren van maatschappelijke verbeteringen. Ons normatieve dialoogenprogramma heeft als doel het mitigeren van negatieve impact. Het thematische dialoogenprogramma is uitbesteed heeft als doel het stimuleren van maatschappelijke verbeteringen. De ESG due-diligence dialoogen worden uitgevoerd door de vermogensbeheerders van de portefeuille als onderdeel van het portefeuillemanagement en kunnen voor beide doelstellingen worden ingezet. Over de resultaten van onze dialoogenprogramma's rapporteren wij op onze website en evalueren we jaarlijks of de dialoogactiviteiten van onze uitbestedingspartners voldoende aansluiten op ons beleid.

Normatieve dialogen zijn gesprekken met bedrijven die betrokken zijn bij een (dreigende) schending van internationale richtlijnen, zoals de VN Global Compact principes, de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights. De dialogen zijn onder te verdelen in de thema's mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en corruptie. Voor elk dialoog moeten doelstellingen worden opgesteld om structurele schendingen te voorkomen, te doen stoppen en/of de juiste herstelmaatregelen te treffen. Wanneer een onderneming niet open staat voor dialoog of na 2 jaar onvoldoende voortgang laat zien als gevolg van de dialoog, én door andere databronnen als schender van internationale normen wordt aangemerkt, dan wordt de onderneming op de uitsluitingslijst geplaatst.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact	Dialoog - gesprek aangaan met (vermeende) normschenders	Aantal vermeende normschenders waarmee een dialoog wordt opgestart	100%

Daarnaast zijn er 'thematische' dialogen waarin proactief het gesprek wordt aangegaan met bedrijven over hun gedrag om lange termijn waardecreatie te stimuleren. Het gaat hierbij om bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. Bij de keuze voor de bedrijven en het thema waarop de dialoog wordt aangegaan spelen de volgende onderdelen een rol:

- Materialiteit en relevantie van het thema
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille
- Succeskans voor slagen van de dialoog

Er kan breed op verschillende duurzaamheidsthema's worden ingezet, maar wij verwachten dat er te allen tijde aandacht uitgaat naar onze voorkeurthema's: gezondheid en klimaat & milieu. Net als bij de normatieve dialogen moeten vooraf doelstellingen worden bepaald die binnen een afzienbare periode behaald moeten zijn. Op basis daarvan wordt bepaald of de dialoog succesvol is geweest of niet.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Stimuleren van verbeteringen	Dialoog - gesprek aangaan met bedrijven op onderwerpen binnen onze focus thema's	Aantal opgestarte dialogen binnen onze focusthema's Aantal succesvol afgesloten dialogen binnen onze focusthema's	Geen doelwaarde vastgesteld

Als laatste onderscheiden wij de 'ESG due dilligence'-dialoog. Wij willen dat vermogensbeheerders met een lange termijn waarde doelstelling actief in gesprek gaan en blijven met de bedrijven in de portefeuille, om zo goed in te kunnen spelen op risico's en kansen. Door deze gesprekken kan vroegtijdig ingegrepen worden wanneer een bedrijf een verkeerde richting in (dreigt) te slaan. Dit type dialoog is onderdeel van een actief portefeuillemanagement en is ook van toepassing binnen de vastgoed en infrastructuurportefeuilles. Hierbij worden niet altijd vooraf concrete doelstellingen

geformuleerd, in tegenstelling tot de twee eerder genoemde vormen van dialoog. Wel verwachten wij dat er wordt gerapporteerd over de dialogen die hebben plaatsgevonden.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact en stimuleren van verbeteringen	Dialogoog - gesprek aangaan met bedrijven in de portefeuille als onderdeel van de lange termijn relatie	Aantal investeringen waarmee een ESG due-dilligence dialoog is gevoerd	Geen doelwaarde vastgesteld

Om de effectiviteit van de dialoog te vergroten sluiten we zoveel mogelijk aan bij andere investeerders via gezamenlijke dialoogprogramma's, initiatieven of coalities van aandeelhouders. Elk jaar opnieuw wordt samen met onze uitvoerders bekeken of er bestaande initiatieven zijn waarbij kan worden aangesloten en welke deelonderwerpen bij welke ondernemingen het meest urgent en kansrijk zijn voor een dialoog. Wanneer een onderwerp voor ons dermate belangrijk is, kunnen we ons ook aansluiten bij een gezamenlijk dialoog, ook al investeren wij zelf niet in het betreffende bedrijf.

Wanneer een onderneming niet goed reageert op het initiatief tot een dialoog, kan een escalatie-strategie worden toegepast. Deze strategie wordt door de uitvoerder bepaald, afhankelijk van de specifieke situatie. Escaleren kan door het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergadering, of tegen bepaalde agendapunten stemmen, bijvoorbeeld het beloningsbeleid of de benoeming van nieuwe bestuurders. Ook kunnen voor de aandeelhoudersvergadering resoluties worden ingebracht of investor statements worden gepubliceerd om zo aandacht te vragen voor het onderwerp en druk uit te voeren op de onderneming. De escalatiemiddelen bij onze obligatieportefeuille zijn beperkt. Maar omdat wij veelal deelnemen aan gezamenlijke dialoogprogramma's kunnen wij hier wel van meeprofiteren wanneer dit middel wordt ingezet op basis van aandeelposities van onze partners in deze programma's.

Stemmen

Wij maken zoveel mogelijk gebruik van onze aandeelhoudersrechten door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. De ondernemingen waarin wij beleggen houden ten minste één keer per jaar een aandeelhoudersvergadering waar aandeelhouders kunnen stemmen over verschillende onderwerpen. Bijvoorbeeld over de benoeming van bestuurders, het vaststellen van de jaarstukken of de goedkeuring van het beloningsbeleid. Ons stembeleid vermelden wij op de website. De uitvoering van het stembeleid wordt door ons gemonitord en geëvalueerd.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Mitigeren negatieve impact en stimuleren van verbeteringen	Stemmen - stem uitbrengen op aandeelhoudersvergaderingen	Aantal uitgebrachte stemmen Aantal stemmen tegen bestuur van de onderneming	Geen doelwaarde vastgesteld

Uitgangspunten bij de uitbesteding van het stembeleid

- Wij verlangen dat er actief gebruik wordt gemaakt van het stemrecht

- Wij verlangen dat er wordt gerapporteerd over de uitvoering van het stemrecht namens ons
- Bij de selectie van vermogensbeheerders wordt het stembeleid meegewogen als beoordelingscriterium. Wij onderzoeken daarbij of het stembeleid past bij dit MVB-beleid (inclusief waar mogelijk de MVB-thema's)

Uitgangspunten van het stembeleid

- Wij vinden het belangrijk dat het stembeleid rekening houdt met de principes van UN Global Compact, de governance principles van de OECD en de Global Corporate Governance Principles zoals voorgeschreven door het International Corporate Governance Network (ICGN)
- Wij wensen een ESG-brede invulling van het stembeleid en aansluiting bij het uitgangspunt van over lange termijn waardecreatie
- Gezien de reikwijdte van de onderwerpen ter stemming bij aandeelhoudersvergaderingen, vinden wij het belangrijk voor de governance component van ESG, te stemmen over:
 - Het jaarverslagen en de auditprocessen, de statuten en aandeelhoudersrechten, inclusief dividenduitkering; - De kapitaalstructuur van de onderneming
 - De samenstelling en werking van bestuur en toezichtsorganen
 - Het beloningsbeleid
 - Voorstellen van andere aandeelhouders (inclusief waar mogelijk de MVB-thema's gezondheid en klimaat&milieu)
 - Wij verlangen dat de uitvoering van het stembeleid aansluit bij de wet- en regelgeving van kracht binnen de betreffende markt.

Implementatie en monitoring van het stembeleid

- Wij zijn transparant naar de deelnemers over de uitvoering van het stembeleid en wij rapporteren hierover
- Wij vragen van de uitvoerder dat zij op de peildatum voor elke aandeelhoudersvergadering eventueel uitgeleende stukken terugroepen voor materiële stemmingen, zoals die gerelateerd aan onze focusthema's of die met een belangrijke corporate governance component.

4.4 Impact beleggen

Het bereiken van de laatste doelstelling, het realiseren van positieve impact, kan alleen via impact beleggen. Onder impact beleggen verstaan wij investeringen die naast een marktconforme financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke doelstelling hebben. Dit kan binnen verschillende beleggingscategorieën, maar niet-beursgenoteerde investeringen zijn hiervoor het meeste geschikt. Bij impact beleggen kijken we specifiek naar investeringen die helpen de problemen binnen onze focus thema's Gezondheid en Klimaat & milieu op te lossen.

MVB doelstelling	Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde
Positieve impact	Impact beleggen - Investeren in oplossingen voor problemen binnen onze focus thema's	% impact investeringen in de portefeuille	Geen doelwaarde vastgesteld

Wij hanteren drie voorwaarden voor een classificatie als impactbelegging:

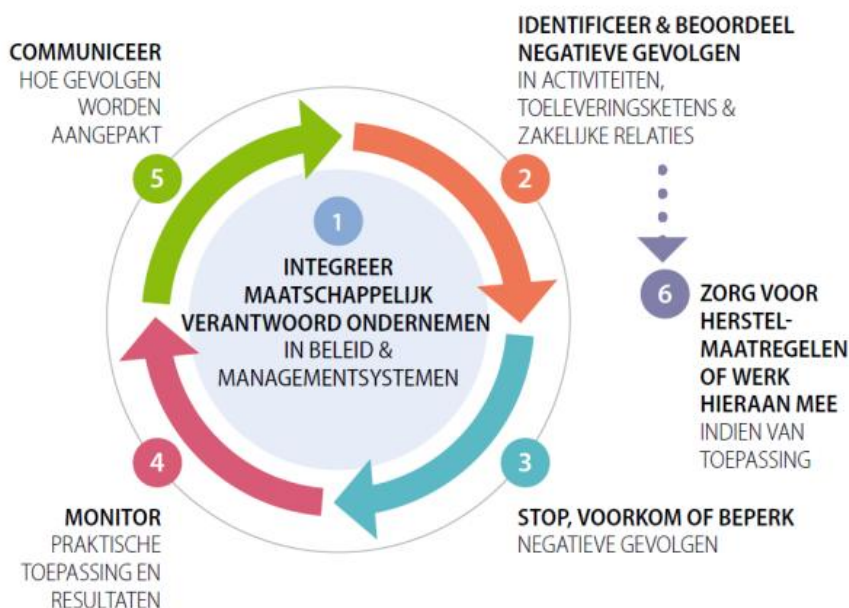
- Intentioneel: de bijdrage aan maatschappelijke waardecreatie is doelbewust en mag geen resultaat zijn van toevallige bijvangst.
- Financieel rendement: naast maatschappelijke waardecreatie is financieel rendement ook een doel. Hiermee verschilt het met filantropie, waarbij het financieel rendement van ondergeschikt belang of niet van belang is.
- Meetbaar: de omvang van de maatschappelijke waardecreatie moet meetbaar zijn door middel van vooraf vastgestelde meetwaarden.

5 ESG-risicobeheer

De veranderende wereld brengt ESG-risico's met zich mee, waar wij als langetermijnbelegger ook mee te maken hebben. Via onze beleggingen hebben we hier invloed op, maar worden wij hier ook zelf door geraakt in de realisatie van onze hoofddoelstelling: een goed pensioenresultaat. ESG is daarom een onderdeel van ons risicobeheerproces.

Jaarlijks wordt als onderdeel van ons risicobeheerproces een brede ESG-risico-inventarisatie uitgevoerd. Aan de hand van een lijst van relevante ESG-risico's voor het fonds vindt er een 'risk self assessment' plaats. Dat is een beoordeling in hoeverre ESG-risico's van toepassing zijn op de beleggingsportefeuille, voor de toegepaste mitigerende maatregelen zoals omschreven in dit beleidsdocument (bruto risico) en na deze maatregelen (netto risico). Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen ESG-risico's met een mogelijke financiële impact en ESG-risico's met vooral een impact op de maatschappij, waarbij een negatieve maatschappelijke impact kan leiden tot een reputatierisico voor het pensioenfonds. De resultaten van deze inventarisatie kunnen aanleiding geven tot evaluatie van het MVB-beleid.

Daarnaast wordt continu de mogelijke en daadwerkelijke negatieve impact op de maatschappij van de beleggingen in de portefeuille in kaart gebracht via het 'ESG due diligence'-proces. Deze ESG due diligence is vormgegeven rond de aanbevelingen uit het IMVB-convenant. Wij hanteren daarbij de volgende stappen: identificatie & beoordelen, voorkomen & mitigeren, monitoren en rapporteren. In het figuur hieronder uit het instrumentarium Convenant IMVB worden de stappen weergegeven.

1. Het integreren van ESG in relevante beleids- en managementsystemen. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie. We identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de mogelijke negatieve impact van onze beleggingen. Deze screening bestaat uit het onderzoeken van bedrijven op betrokkenheid bij het niet naleven van internationale normen en standaarden. Deze screening wordt uitgevoerd op basis van informatie van ISS ESG.
2. Identificeren en beoordelen van (mogelijke) negatieve impact. Er vindt een scan op (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu plaats op de beleggingen in de portefeuille. Dit houdt in dat wanneer er betrokkenheid van een onderneming bij een (mogelijke) schending wordt geïdentificeerd, er vervolgens wordt gekeken naar de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de (mogelijke) schendingen. Tegelijk wordt ook de mate van waarschijnlijkheid meegewogen.
3. Negatieve impact proberen te stoppen, voorkomen of beperken en herstel en verhaal (stap 6). Wanneer (potentieel) negatieve impact wordt gesignaleerd, gebruiken wij onze invloed om dit te voorkomen, te mitigeren of, indien nodig, herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via dialoog. Waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om de onderneming uit te sluiten van belegging.
4. Monitoring. Monitoring van dit proces vindt plaats via halfjaarlijkse rapportages van onze MVB-coördinator.
5. Communicatie. Verantwoording wordt afgelegd via de publieke versie van de halfjaarlijkse MVB-rapportage van onze MVB-coördinator en ons eigen MVB-jaarverslag, beide worden gedeeld via onze website.

6 Verantwoording

Governance

Wij worden in onze werkzaamheden ondersteund door verschillende partijen. Wij blijven altijd zelf verantwoordelijk voor de activiteiten die in onze naam worden uitgevoerd. Voor de implementatie en uitvoering van het MVB-beleid is Achmea Investment Management (AIM) aangesteld als MVB-coördinator. AIM ondersteunt ons met implementatievoorstellen voor het uitsluitingsbeleid, het stembeleid, het dialoogbeleid en het managerselectie- en monitoringbeleid.

Daarnaast sturen zij de verschillende MVB-dienstverleners en vermogensbeheerders aan voor de uitvoering van het MVB-beleid. Voor het uitvoeren van de normatieve dialoog en het stembeleid maakt AIM gebruik van de diensten van ISS ESG, een gespecialiseerd dialoog- en stembureau. Het pensioenbureau van Huisarts & Pensioen ziet toe op de juiste implementatie van de strategie en het MVB-beleid.

Wij leggen verantwoording af over ons MVB-beleid door middel van de website, de MVB-rapportages, het jaarverslag en aanvullende toelichting aan onze stakeholders. Evaluatie van het MVB-beleid en uitvoering is beschreven in het strategisch balansbeheer en beleggingsbeleid. Sinds 2019 is de evaluatie van het MVB-beleid en de uitvoering hiervan een volwaardig onderdeel van deze evaluaties, waarbinnen het in dit document vastgelegde beleid wordt getoetst aan de praktijk.

Communicatie

Omdat duurzaamheid een zeer belangrijk thema is voor onze deelnemers, vinden wij openheid en transparantie over ons beleid en onze prestaties essentieel. Daarbij zien wij communicatie niet als eenrichtingsverkeer, maar als een permanente dialoog tussen het pensioenfonds en haar deelnemers.

Wij zoeken actief de dialoog op met onze deelnemers en nemen hun wensen en waarden mee in de beleidsontwikkeling. Dit doen wij op structurele basis, zowel kwalitatief als kwantitatief:

- Iedere twee jaar voeren wij een kwantitatief onderzoek uit om goed zicht te houden op wat de huisartsen vinden van het MVB-beleid en gerelateerde thema's. Dit is belangrijke input voor het opstellen en door ontwikkelen van het MVB-beleid.
- Daarnaast gaan wij minimaal twee keer per jaar in gesprek met een groep deelnemers over de onderwerpen die op dat moment de aandacht hebben. Deze gesprekken zijn meer exploratief van aard en kunnen leiden tot nieuwe ideeën of gedachtevorming.
- Daarnaast vindt er via de Beroepspensioenvereniging (BPV) een dialoog plaats met verkozen deelnemers over diverse MVB-onderwerpen en verdieping op de resultaten uit het deelnemersonderzoek.
- Wij onderhouden ook contacten met verschillende belangengroeperingen en organisaties. Daarmee toetsen wij ons eigen beleid aan externe standaarden en meningen.

Op onze website is informatie te vinden over ons MVB-beleid en onze vorderingen in de uitvoering:

- Ieder half jaar publiceren wij een MVB-halfjaarverslag waarin wij ingaan op de resultaten van de afgelopen periode. Daarnaast wordt jaarlijks een MVB-jaarverslag gepubliceerd met daarin een omschrijving van de implementatie van het beleid, de resultaten en de visie voor de toekomst.
- Periodiek delen wij een overzicht van alle bedrijven en landen waarin wordt belegd, evenals een overzicht van alle landen bedrijven die worden uitgesloten.
- Op de website staat een link naar een online tool waarin kan worden opgezocht hoe wij hebben gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Ook publiceren wij het verslag verantwoord aandeelhouderschap.

Daarnaast informeren wij onze deelnemers pro-actief over de hoofdlijnen van het beleid en over belangrijke ontwikkelingen. Hiervoor gebruiken wij verschillende middelen en kanalen, zoals de website, de Huisarts&Pensioen nieuwsbrief en presentaties op bijeenkomsten.

Securities lending

Om extra rendement te genereren maken wij gebruik van securities lending in de portefeuille. Hierbij worden aandelen tijdelijk uitgeleend aan derde partijen tegen een vergoeding. Voorwaarde is dat aandelen van bedrijven die via securities lending uitstaan, terug worden gehaald bij een controversieel agendapunt op de aandeelhoudersvergadering conform de Eumedion Dutch Stewardshipcode. In het beleid en de kaderstelling voor securities lending staat vastgelegd dat het uitlenen van aandelen het uitoefenen van stemrecht niet mag belemmeren. Ook mag er geen misbruik gemaakt worden voor belastingontwijking bij het uitlenen van stukken.

Class actions

Beleggers kunnen gezamenlijk juridische actie tegen bedrijven of (oud) bestuurders ondernemen als sprake is van beleggingsverliezen ten gevolge van wanbeleid door bedrijven (class actions). Wij zien class actions als een manier om bedrijven ook achteraf aan te spreken op hun gedrag. Wij zullen ons als benadeelde partij melden zodat aan ons toekomstige schadevergoeding niet bij andere beleggers toekomt.

Belasting

Belastingheffingen vormen een belangrijke inkomstenbron voor overheden en zijn onmisbaar voor de stabiliteit en sociaal economische cohesie van de samenleving. Wij vinden het belangrijk dat ondernemingen belasting betalen in de landen waar zij actief zijn. Het is de verantwoordelijkheid van bestuurders van ondernemingen dat zij een verantwoord belastingbeleid voeren en een redelijk deel aan belasting afdragen, in lijn met geldende wet- en regelgeving. Daarnaast is het belangrijk dat ondernemingen transparant zijn over hoeveel belasting zij afdragen aan overheden, in alle landen waar zij actief zijn. Dit draagt bij aan het maatschappelijk vertrouwen in deze ondernemingen maar geeft ook inzicht in mogelijke risico's voor aandeelhouders wanneer belasting wordt ontweken.

Tegelijkertijd zijn belastingen ook kosten die leiden tot een lager pensioen voor onze deelnemers. Wij bewaken het evenwicht tussen enerzijds onze maatschappelijke verantwoordelijkheid en

anderzijds het realiseren van een zo hoog mogelijke opbrengst na belastingen. Hierbij willen wij fiscaal compliant zijn. Dit houdt in dat we ons houden aan (internationale) fiscale wet- en regelgeving en zorgdragen voor tijdig, juist, en volledig indienen van aangiften en afdragen van belastingen in alle aan de orde zijnde landen. Onze accountant ziet erop toe dat wij als pensioenfonds aan onze belastingverplichtingen voldoen.

SFDR en Taxonomy Regulation

De EU Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de Taxonomy Regulation zijn onderdeel van het bredere EU Action Plan for Financing Sustainable Growth. Deze verordeningen brengen additionele transparantieplichtingen met zich mee op het gebied van MVB, met name voor producten die als duurzaam zijn geïnclassificeerd. Tegelijkertijd streeft de verordening ook naar een grotere vergelijkbaarheid tussen producten (inclusief pensioenregelingen) en financiële marktpartijen (inclusief pensioenfondsen) op duurzaamheidsaspecten.

Wij worden aangemerkt als financiële marktdeelnemer in het kader van SFDR. Daarmee hebben wij de verplichting om een verklaring op de website te plaatsen waaruit is op te maken of wij negatieve duurzaamheidsimpacten meewegen bij beleggingsbeslissingen en hoe het due diligence-beleid daarop is afgestemd. De website heeft een speciale SFDR pagina met daarop een verklaring omtrent ongunstige effecten en informatie over de integratie van duurzaamheidsrisico's en duurzaamheidskenmerken van de pensioenregeling.

Standaarden in initiatieven

UN Principles for Responsible Investment

De Principles for Responsible Investment (PRI) zijn door de VN ondersteunde richtlijnen voor institutionele beleggers. De belangrijkste doelstelling is het verduurzamen van het financiële systeem en de principes gelden als belangrijk kader om ESG in de beleggingen te integreren.

OESO-richtlijnen/IMVB-Convenant

Wij hebben het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) Convenant onderschreven. Met dit convenant kiezen wij voor een aanpak waarbij de OESO - richtlijnen voor multinationale bedrijven en de UNGP's als basis worden genomen om de risico's voor samenleving en milieu te identificeren, prioriteren en adresseren. Het convenant is een samenwerking tussen non-gouvernementele organisaties, vakbonden en overheid.

UNGP

UNGP staat voor UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Dit is een raamwerk van gedragsregels rond mensenrechten waaraan staten en bedrijven zich moeten houden. Staten dienen internationaal erkende mensenrechten te beschermen, bedrijven moeten internationale regelgeving rond mensenrechten respecteren en slachtoffers van mensenrechtenschendingen hebben recht op herstel.

UN Global Compact

De UN Global Compact bestaat uit tien principes met breed aanvaarde minimumvereisten om onverantwoorde bedrijfsvoering te kunnen kaderen en definiëren.

Nederlandse Stewardship Code

Deze code bevat principes over de wijze waarop beleggers invulling en uitvoering kunnen geven aan verantwoord beleggen en betrokken aandeelhouderschap. Zo bevat het onder andere een kader over hoe een dialoog met bedrijven vorm kan worden gegeven en hoe het stemrecht uitgeoefend kan worden.

7 Bijlage: overzicht doelstellingen, maatregelen en KPI's

Mitigeren negatieve impact			
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Uitsluiten - niet investeren in fossiele brandstofproductie	% beleggingen in ondernemingen met omzet uit fossiele brandstofproductie (>1% omzetgrens)	0%	Volledige portefeuille
Uitsluiten - niet investeren in activiteiten gerelateerd aan tabaksgoederen	% beleggingen in ondernemingen met omzet gerelateerd aan tabaksgoederen (>0% omzetgrens)	0%	Volledige portefeuille
Uitsluiten - niet investeren in de productie van controversiële wapens	% beleggen in ondernemingen met betrokkenheid bij de productie van controversiële wapens	0%	Volledige portefeuille
Uitsluiten - niet investeren in de productie van wapens voor de consumentenmarkt	% beleggen in ondernemingen met betrokkenheid bij de productie van wapens voor de consumentenmarkt	0%	Volledige portefeuille
Uitsluiten - niet investeren in ondernemingen die betrokken zijn bij normschendingen en geen maatregelen nemen	Aantal ondernemingen in de portefeuille die internationale normen schenden en geen maatregelen nemen	0	Volledige portefeuille
Uitsluiten - niet investeren in controversieel aangemerkte landen	% beleggen in staatsobligaties of staatsbedrijven (>50% eigendom) van controversieel aangemerkte landen	0%	Volledige portefeuille
ESG integratie - Co2 voetafdruk van de portefeuille in lijn met Parijs akkoord	Verschillend per beleggingscategorie	Klimaatneutraal per 2050 en 50% reductie per 2030	Volledige portefeuille
ESG integratie - Co2 voetafdruk van de portefeuille in lijn met Parijs akkoord	Niet vastgesteld in verband met beperkte databeschikbaarheid	Klimaatneutraal per 2050 en 50% reductie per 2030 tov 2019	Staatsobligaties
ESG integratie - toepassen ESG best-in-class beleid	ESG score	30% best scorende bedrijven	Bedrijfsobligaties
ESG integratie - CO2 voetafdruk in lijn met Parijs	CO2/EVIC	7% reductie per jaar 50% reductie in 2030 tov 2019 Klimaatneutraal in 2050	
ESG integratie - toepassen lange termijn waarde strategie	ESG scorecard Positieve bijdrage producten en diensten	Geen doelwaarde maar een integrale afweging per bedrijf	Aandelen
ESG integratie - CO2 voetafdruk in lijn met Parijs	CO2/EVIC	7% reductie per jaar 50% reductie in 2030 tov 2019 Klimaatneutraal in 2050	

Mitigeren negatieve impact			
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
ESG integratie - toepassing ESG integratie bij selectie en monitoring van uitbestedingsrelaties	Percentage uitbestedingsrelaties die voldoen aan de minimale vereisten	100%	Alle uitbestedingsrelaties
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
ESG integratie - toepassen ESG integratie binnen selectiebeleid	GRESB Fysieke klimaatrisico's Transitierisico's	Geen doelwaarde maar een integrale afweging per investering	Vastgoed en infrastructuur
ESG integratie - CO2 voetafdruk in lijn met Parijs	% investeringen met transitieplannen in lijn met Parijs	100% per 2050 plus tussentijdse doelstellingen	
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
ESG integratie - CO2 voetafdruk in lijn met Parijs	Co2 indicatie op basis van energielabels	Klimaatneutraal per 2050 plus tussentijdse doelstellingen	Hypotheken
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
ESG integratie - toepassen ESG integratie binnen selectiebeleid	ESG score	Geen doelwaarde maar integrale afweging per bedrijf	Niet-beursgenoteerde bedrijfsleningen
ESG integratie - CO2 voetafdruk in lijn met Parijs	Niet vastgesteld in verband met beperkte databeschikbaarheid	Klimaatneutraal per 2050 plus tussentijdse doelstellingen	
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Dialogo - gesprek aangaan met (vermeende) normschenders	Aantal vermeende normschenders waarmee een dialoog wordt opgestart	100%	Aandelen en bedrijfsobligaties
Stimuleren van verbeteringen			
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Dialogo - gesprek aangaan met bedrijven op onderwerpen binnen onze focus thema's	Aantal opgestarte dialogen binnen onze focusthema's Aantal succesvol afgesloten dialogen binnen onze focusthema's	Geen doelwaarde vastgesteld	Aandelen en bedrijfsobligaties
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Dialogo - gesprek aangaan met bedrijven in de portefeuille als onderdeel van de lange termijn relatie	Aantal investeringen waarmee een ESG due-dilligence dialoog is gevoerd	Geen doelwaarde vastgesteld	Aandelen, vastgoed en infrastructuur
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Stemmen - stem uitbrengen op aandeelhoudersvergaderingen	Aantal uitgebrachte stemmen Aantal stemmen tegen bestuur van de onderneming	Geen doelwaarde vastgesteld	Aandelen
Positieve impact			
Maatregel om dit te bereiken	Meetmaatstaf (KPI)	Doelwaarde	Van toepassing op
Impact beleggen - Investeren in oplossingen voor problemen binnen onze focus thema's	% impact investeringen in de portefeuille	Geen doelwaarde vastgesteld	Volledige portefeuille